

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛЬСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ М. ЖИТОМИРА у 1917 р.

О.БІЛОБРОВЕЦЬ

Загальноосвітня школа №20 м. Житомир

У Житомирі, як центрі Волинської губернії, суспільно-політичне життя було представлено яскравою мозаїкою громадських і політичних організацій. Наприкінці травня 1917 року в організаційній комісії Житомирського міського виконавчого комітету було зареєстровано 163 таких організацій¹.

Значне місце серед них займають різноманітні професійні союзи. Вони усвідомлюють необхідність професійного об'єднання для того, щоб обстоювати свої інтереси, виробити єдину тактику і лінію поведінки при вирішенні актуальних виробничих і соціальних питань. Серед професійних організацій Житомира діяли, зокрема, „Товариство пожежників“, „Союз працівників тютюнових і гільзових фабрик“, „Рада торговців і промисловців“, „Союз педагогів середньої школи“ та ін.²

У такий скрутний і переломний період виникають такі ошадно-кредитні товариства, як Товариство взаємної допомоги трудящих м. Житомира, Кредитно-ошадне товариство та ін., що підтримували своїх членів матеріально, гарантуючи збереження їх коштів і надаючи позики. Під кінець року зростає також кількість благодійних організацій, що було пов'язано з неспокійним воєнно-революційним часом. Серед них можна назвати Житомирське благодійне товариство, Житомирський відділ Товариства Червоного Хреста, Товариство для надання допомоги єврейському народу тощо.

Нестабільність політичної та економічної ситуації в державі активізує діяльність політичних сил краю. Знані в цей час волинські організації партії соціалістів-революціонерів, партія „Бунд“, Житомирська організація РСДРП та ін.³

Характеристика суспільно-політичного життя Волині була б неповною без згадки про діяльність польських організацій. За даними першого загального перепису населення Російської імперії 1897 р. найбільша кількість поляків проживала в Волинській губернії, а саме в її західній смузі. В Житомирському повіті вони становили 5,9%\

У 1917 р. в Житомирі виникають польські організації різного спрямування. Одними із перших створювалися благодійні товариства. Так, у червні 1917 р. було зареєстровано „Товариство допомоги бідним сім'ям поляків, які брали участь у війні, і постраждалому польському населенню“⁴. Товариство було Житомирським відділенням організації, центр якої знаходився у Петрограді. Їх засновниками були редактор журналу „Голос Польський“ Реленгіуш Квятковський, присутствений повірений Болеслав Ольшамовський та дійсний статський радник Генріх Свенцицький. Житомирське відділення налічувало у своєму складі 238 чоловік. Товариство мало Статут, в якому були сформульовані мета діяльності, окреслена структура організації, права й обов'язки членів. Основним завданням було надання допомоги жертвам війни. Товариство матеріально підтримувало сім'ї військовослужбовців, збирало кошти на утворення притулків для дітей вояків, мобілізованих на війну, працевлаштовувало. Кошти товариства склалися із річних членських внесків, добровільних пожертвувань, коштів, одержаних за дарчими записами і заповітами, прибутків з концертів, лекцій інших заходів. Керівництво справами і коштами товариства здійснювалося Загальними зборами і Комітетом, який знаходився у Петрограді. Для управління місцевим відділенням обиралися правління із 14 чоловік (голова - С.М.Салис, товариші - М.А.Лібрович, Ш.В.Бржостовський, Б. Влодек).

У квітні зареєструвалося і поновило свою діяльність Житомирське римо-католицьке благодійне Товариство, засноване у 1905 р.⁵ Головною метою організації, за Статутом, було покращання матеріального і духовного стану бідних римо-католицького віросповідання м. Житомира, без різниці звань, стану, віку і статі. Допомога надавалася

розповсюдженням літератури духовного змісту, відкриттям громадських їдалень, лікарень, бібліотек. Кошти товариства склалися із членських внесків, прибутків від капіталів і майна, пожертвувань членів товариства та інших осіб за духовним заповітом. Капітал поділявся на недоторкуваний (проценти з цінних паперів і готівка), спеціальний (ім. Журавського, Стецької, Олеховської, надавався цими особами) та оборотний.

У 1915 р. в Товаристві нараховувалося 18 почесних членів, 23 пожиттєві та 187 дійсних. Загальними зборами для керівництва товариством обиралося Правління із 12 чоловік. Головою його була М.Бржостовська, товаришем голови - ксьондз Федукевич.

Не стояли осторонь суспільного життя польські робітники Житомира, організувавшись у "Демократично-Християнський Союз Польських Робітників", який представляв і відстоював їхні інтереси в міських органах влади. Члени організації, яких було 150, поділялись на дійсних (поляки, які досягли 18 років і сплачували 5 крб. на рік), почесних (надали значну допомогу) і дорадчі (до 18 років). Мета і завдання Союзу, записані в статуті, передбачали збереження принципів християнської віри і моралі, розвиток і підтримку польського патріотизму і народних інтересів, поширення серед членів загальної і професійної освіти, матеріальну підтримку робітників і ремісничої верстви. З цією метою влаштовували лекції, бесіди, курси, відкривалися народні будинки, бібліотеки, налагоджувався випуск журналів, засновувалися кооперативи. Товариство намагалось сприяти появі подібних союзів по всій Волині, скрізь, де були більш-менш значні групи робітників польської національності. Допомогаючи їх відкриттю, Союз брав на себе завдання опікуватися ними. Для забезпечення єдності дій передбачалось об'єднання їх у „Конфедерацію Демократично-Християнських Союзів Польських Робітників на Волині” зі створенням єдиного органу загального керівництва із делегатів союзів. Головою Союзу був обраний Ігнацій Тифчинський.

Громадську ініціативу жінок пробудили ще події революції 1905-1907 рр. Саме тоді виникло християнське, католицьке товариство трудящих жінок „Дзвигня”, але зареєструвалось воно лише в травні 1917 р. і нараховувало 140 осіб. У Статуті товариства сформульована мета організації, яка полягала в піднятті освітнього і професійного рівня своїх членів і покращанні матеріальних умов їхнього життя. Товариство займалось організацією лекцій, курсів, бібліотек, пошуком роботи для своїх членів. Задля розвитку почуття солідарності серед співробітниць, влаштовувались спільні вечори і розваги. Особлива увага приділялася молодшим 18 років.

Товариство мало свою печатку. Кошти розподілялися на капітали - запасний та оборотний і вносилися в Державні кредитні установи або перетворювалися в цінні папери. Дійсними членами товариства могли бути жінки, не молодші 16 років, які заробляли на життя власною працею в галузі педагогіки, промислу, торгівлі, рукоділля і та ін. Співчуваючими могли бути особи (в тому числі і чоловіки), які поділяли мету і завдання товариства і прагнули співробітництва. Організація надавала матеріальну допомогу за наявності письмової заяви у правління на термін не більше 12 місяців за поручительством 2 членів, безвідсоткову не вище 25 руб. і з відсотками - 50 руб. Правління обиралося на рік. Очолювала його М. Курманович.⁸

Трохи пізніше засновано ще два жіночі товариства із більш ширшою сферою діяльності. „Союз польських жіночих товариств на Волині” ставив своїм завданням координацію діяльності всіх польських жіночих товариств у Житомирі і на Волині⁹. Статут визначав необхідним організовувати польські жіночі товариства для участі у виборах в органи місцевого самоврядування і в загальнодержавні інституції, для просвіти широкого кола жінок у політичних, економічних, суспільних питаннях. Союзом керувала Рада; двічі на рік скликалися загальні збори. Рада складається із представників від кожного товариства (1 від 20 чоловік, 2 від 50, 3 від 100). Рада представляла Союз, підтримувала зв'язки з усіма жіночими товариствами поза межами Волині, скликала надзвичайні загальні збори. Союз стояв поза участю в політичних партіях і залишав повну свободу політичних поглядів товариствам, які до нього входили. Членами Союзу було 205 осіб, головою його була С. Доманевська.

Захист прав жінок був покладений в основу діяльності „Ліги польських жінок на Волині”. В статуті Ліги вказувалося на необхідність досягнення рівності жінок в активному і пасивному виборчому праві для участі в громадських закладах, в міських і земських самоуправліннях і законодавстві праці¹. Члени Ліги виступали за знищення всіх обмежень щодо обіймання жінками посад і здобуття різних професій, захист професійних інтересів і покращання умов праці і побуту жінок. Також вважали за необхідне науково підходити до вивчення всіх питань, що стосуються жіночої праці і прагнули зацікавити ними суспільство. В Статуті ставилося завдання підвищення інтелектуального рівня і професійної освіти дівчат і дорослих жінок, організації громадської діяльності жінок в галузі поширення освіти, кооперативного руху, охорони материнства і дітей, боротьби з аморальністю. Для здійснення цієї мети планувалося скликати з'їзди, збори, інформаційні бюро, організувати читальні, виступи в громадських і політичних закладах з питань політичних прав жінок, відкривати училища, загальноосвітні і професійні курси для дітей і дорослих, кооперативи. Лізі надавалося право продавати і купувати рухоме і нерухоме майно, укладати договори і угоди. Товариство поділялося на спеціальні секції. Справами Ліги опікувалося Правління у складі 7 осіб: голови, віце-голови, секретаря, касира, бібліотекаря і 2 кандидаток. Правління вибирало завідуючих секціями. Головою Ліги стала Ванда Щековська, секретарем - Яніна Сеницька.

Найбільш масовою організацією на Волині було товариство „Польська батьківщина в Житомирі”, яке охоплювало 400 осіб. Воно було утворене доктором Оленою Курманович і зареєстроване в липні 1917 р.” Статутом визначалися його широкі освітні і культурні завдання, зокрема, поширення і поліпшення освіти, науки і культури серед польського населення, відкриття культурно-просвітницьких, наукових і виховних закладів, надання допомоги спорідненим організаціям, які виникли з власної ініціативи і мали подібну мету. Зазначалося, що для здійснення цих завдань товариство засновує і матеріально забезпечує ясла, дитячі садочки, притулки, загальноосвітні і професійні, початкові, середні і вищі навчальні заклади, курси для одержання грамоти, народні університети, бурси, семінарії, бібліотеки, видає і підтримує журнали, з загальноосвітньою метою організовує екскурсії по визначних місцях польських земель.

Члени Товариства поділялися на почесних (за особливі заслуги), засновників (внесли не менш 3000 руб.), пожиттєвих (внесли одноразово не менш 600 руб.) і дійсних, що сплачували членські внески (1/4 державного прибуткового податку). Всі важливі питання вирішувалися Загальними зборами, які обирали Правління і Ревізійну комісію.

До професійних організацій належав „Союз польських вчителів і вчительок на Волині”¹². Товариство свої зусилля спрямовувало на реформу і підняття рівня школи і народної освіти взагалі, захист професійних, громадянських і службових інтересів членів товариства, надання їм юридичної допомоги. Організація займалася також передплатою газет і професійної літератури, організацією курсів, наукових лекцій і конференцій, з'їздів і батьківських зборів. Товариством керувало Правління із 9 чоловік, головою якого була Аурелія Пржибитковська.

У культурному житті міста помітною подією були виступи польського співочого товариства „Лютня”, до якого входило 60 осіб¹³. Керував ним Іпполіт Жизновський. Товариство ставило собі за мету поширювати серед польського населення польську пісню і культуру, організувати концерти, засновувати дитячі, робітничі хори і творчі колективи, сприяти запису і виданню музичної продукції.

Діяльність польських організацій висвітлювалася на сторінках місцевої преси. Оголошення, заклики, відгуки друкували газети „Трудовая Волянь”, „Волянь”, „Волянская речь” та ін. Газета „Волянская речь” дала схвальні відгуки на 2 концерта, дані польським вокально-музичним товариством „Лютня”, відзначивши, що „хор складається із молодих сил, серед яких декілька голосів виділялись своєю свіжістю і приємним тембром”¹⁴. Детальнішу характеристику дає газета „Волянь”. Газета писала, що „появление на концертной эстраде польского хора, не выступавшего уже несколько лет, было восторженно встречено присутствующими. В программу означенного

концерта вошли произведения Монюшко, Машинского, Галия и др. Мужской хор достаточно дисциплинирован и послушен своему дирижеру, удивительно мягко и мелодично звучали первые теноры, которых, казалось, можно было слушать без конца. Приятным сюрпризом для публики явилось участие в концерте пианистки госпожи Мареш, исполнившей с особенным подъемом рапсодию Листа и колыбельную песню Шопена. В общем концерт имел огромный успех"¹⁵. На сторінках газет також була зафіксована активна і різнобічна діяльність польських жіночих товариств. „Союз польських жінок" на заклик з Варшави збирав допомогу для голодуючих дітей"¹⁶. 27 серпня цей Союз „устройства в саду Хорошанского большое гулянье-забаву, выставку детских игрушек, выставку кроликов, кроме того на гулянье будут петь украинский и детский хор, показаны танцы, детские игры, лотереи, буфет. Союз приглашает население города посетить устраиваемое гулянье не только ввиду благотворительной цели, но и для ознакомления с трудом и проявлением детской психики, нашедшей себе выражение в детских работах, исполненных детьми под руководством художницы Ольги Малиновской, приложившей много труда и времени для пробуждения у детей художественного чутья и вкуса. Чистый доход идет на дневные приюты для детей запасных"¹⁷. Товариство спряло організації концертів Слизавети Корнин (графіні Красицької). Частина зборів йшла на користь Комітету¹⁸.

Газети друкували оголошення про зібрання членів „Римо-католицького Благодійного товариства" для вирішення нагальних питань, „Товариства допомоги бідним сім'ям поляків" з переліком питань для обговорення, „Демократичного Союзу"¹⁹.

У листопаді 1917 р. виходить перший номер польської місцевої газети „Tygodnik Kresowy", який друкувався в Житомирській друкарні під редакцією Казимира Росінкевича, потім Вінценти Городиського. Газета друкує повідомлення про діяльність польських громадських організацій. Зокрема дається інформація про життя шкіл Macierzy Polskiej, прізвища тих, хто і які суми пожертвував на користь товариства, заходи, влаштовані „Спілкою жінок-польок у Житомирі", відгуки на виставу „Dziadow" А. Міцкевича, поставлену „Zwiazkiem miodziezy polskiej", на концерт, влаштований „Zwiazkiem junkrow Polakow"²¹ та ін.

Польські громадські організації брали активну участь у виборах у Міську думу. У серпні 1917 р. за списком №5 (від Польського Комісаріату) до Думи було обрано 17 чоловік. Серед них керівник „Демократично-християнського союзу польських робітників" І. Тифчинський, голова „Союзу польських жіночих товариств на Волині" В.Щековська²².

Польські громадські організації, що виникли у 1917 р. у Житомирі, були представлені в усіх сферах суспільно-політичного життя міста і краю. Всі вони були достатньо численними, добре організованими, мали свої статути, кошти для продовження діяльності. Організації насамперед спрямовували свої зусилля на матеріальну і моральну підтримку, згуртування польського населення, збереження католицької віри, розвиток польського патріотизму в поєднанні з забезпеченням інтересів різних категорій громадян. Різноманітною і багатогранною була їх культурно-освітня діяльність, що висвітлювалася на сторінках місцевої преси. Більшість польських організацій припинила свою роботу в наступні роки, що було пов'язане з подіями польсько-української війни, встановленням радянської влади, але вони залишили свій слід в історії краю.

Джерела та література:

¹ Державний архів Житомирської області (далі - ДАЖО), ф.405, оп.1, спр.7, арк. 1

" Там само, арк. 7-300.

Первая всеобщая перепись населения Российской империи 1897 г. - Т. VIII. - Волынская губ. - СПб., 1904.

⁴ ДАЖО, ф.405, оп. 1, спр.7, арк. 402.

" Там само, арк. 358.

⁶ Там само, спр. 8, арк. 139.

- ⁷ Там само, спр. 7, арк. 451.
- ⁸ Там само, спр. 8, арк. 175.
- ⁹ Там само, арк. 284.
- ¹⁰ Там само, арк. 315.
- ¹¹ Так само, арк. 301.
- ¹² Там само, арк. 295.
- ¹³ Волинская речь, 1917, 18 июня.
- ¹⁴ Волянь, 1917, 10 июня.
- ¹⁵ Трудовая Волянь 1917, 12 июля.
- ¹⁶ Трудовая Волянь, 1917, 26 августа.
- ¹⁷ Волянь, 1917, 22 июня.
- ¹⁸ Волянь, 1917, 16 июня.
- ¹⁹ Сейко Н.А. Польська громада Волині на сторінках „Tygodnika Kresowego”// Волянь-Житомирщина, 1999. - № 2. - С. 17.
- ²⁰ Tygodnik Kresowy. - 1917. - №6. - С.4.
- ²¹ Трудовая Волянь, 1917, 9 августа.
- ²² Трудовая Волянь, 1917, 9 августа.